

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Divinity Faculty of Recep Tayyip Erdogan University

ISSN: 2147-0049 e-ISSN: 2147-2823

RTEUIFD, June 2018, (13): 271-275

Yayın Değerlendirmesi / Book Review

M. Nurullah Turan¹

Parens, Joshua. *Leo Strauss and The Recovery of Medieval Political Philosophy*. New York: University of Rochester Press, 2016.

Türkiye’de siyaset felsefecisi Leo Strauss’un eserlerinin iyi bilindiğini söyleyemeyiz. Bazı kitaplarının pek ilgi görmeyen tercümelemlerinin yanında (biri doktora, ikisi yüksek lisans tezi olmak üzere) Strauss üzerine münhasıran üç akademik çalışma yapılmıştır.² Batı’da son dönem siyaset felsefesinin tartışmalı olduğu ölçüde parlak isimlerinden olan Strauss’un “siyasi hermenötik” yaklaşımının önemli figürlerinden olduğunu söyleyebiliriz. Kısaca “siyasi olayları yorumlama sanatı”³ olarak tanımlanabilecek siyasi hermenötik kavramı, mevcut siyaset bilimi ve felsefesi paradigmasına karşı muhalif ve eleştirel bir tavrı ifade etmesi açısından dikkate değerdir.

Joshua Parens’in bu yazıda tahlil edeceğimiz *Leo Strauss ve Ortaçağ Siyaset Felsefesinin İhyası* başlıklı kitabı, filozof Leo Strauss’un “siyasi hermenötik” girişimini ana hatlarıyla takip edebileceğimiz bir kitap hüviyetini taşıyor. Parens, Strauss’un

---

¹ Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üni., İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü.

RA, Recep Tayyip Erdogan Uni., Divinity Faculty, Department of Philosophy and Religion. Rize / Turkey
muhammed.turan@erdogan.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6817-0098>

² Ali Sertan Beşer, *Leo Strauss’un İslam Felsefesi Yorumu ve Etkileri* (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2015); Esranur Oral, *Leo Strauss’un Farabi Yorumu* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2015); Bulut Altun, *Leo Strauss’un Makyavel ve Spinoza Üzerinden Yaptığı İçkincilik Eleştirisi*, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2017). Önemli bir çalışma olması açısından şu doktora tezini de zikretmeliyiz: Funda Günsoy Kaya, *Carl Schmitt ve Leo Strauss’ta ‘Politik Olan’ Kavramı* (Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, 2009).

³ Burhanettin Tatar, “Siyasi Hermenötik Sorunu Hakkında Bazı Notlar”, *Siyasi Hermenötik, Siyaset Felsefesinin Temel Sorunları*, ed. B. Tatar (Samsun: Etüt Yayınları, 2000), 159.

düşüncelerinden hareketle klasik felsefeyi temsilen Fârâbî ve İbn Meymûn isimleri üzerinden klasik siyaset felsefesinin anlamını, işlevini ve sınırlarını tartışıyor. Strauss'un siyasi düşünceye getirdiği yeni bakış, kitap boyunca birbirinden bağımsız görünen ama aslında yakından ilişkili makalelerle ele alınmış. Yazıda ele alacağımız üzere, klasik filozofların siyasi felsefe tasavvurunun yanlış yorumlandığını ileri süren Strauss'un sadece klasik felsefeyle ilgilenenler için değil, siyaset ve ahlak felsefesiyle ilgilenen araştırmacılar için de ilgi çekici sayılabilecek yöntemiyle farklı bir okuma teklifi sunduğunu söyleyebiliriz. Klasik felsefe araştırmalarında hâkim yaklaşımların varsayımlarını tarihsel süreci göz ardı etmeksizin analiz eden düşünür, bu yaklaşımlar için sorun teşkil edebilecek uyumsuzluklara ve anlaşılması güç noktalara işaret ediyor.

Esasen bu yazıda kitaptaki bölümlmeyi izlemek yerine Strauss'un düşüncelerini, birbiriyle irtibatlı olduğunu düşündüğümüz dört adımda hülasa etmeye çalışacağız: (1) Teolojik-politik sorunun mahiyeti ve önemi. (2) Hıristiyan skolastisizminin teolojik politik soruna dair çözüm önerisi ve cari yorum tarzlarına etkileri. (3) Bütüncül bir hayat tarzı olarak siyasi felsefe tasavvuru ve bu tasavvurun sürekliliği. (4) Fârâbî ve İbn Meymûn örnekleri vasıtasıyla klasik felsefenin ezoterik okunmasının imkânı.

Strauss'un düşüncelerinin çıkış noktası, "teolojik politik sorun" olarak isimlendirdiği köklü bir sorunun teşhisi sayılabilir. Bu sorun, özetle, aklın mümessili olarak düşünür ile inanç ve kanaatlerin yönlendirdiği şehir ahali arasındaki gerilimli ilişkiye tekabül eder. Prens'in ifadesiyle, "teolojik politik sorun, bir toplumun kurucu fikirleriyle bu fikirlerin bir filozof tarafından sorgulanması arasındaki gerilimdir." (s. 5) Sokrates'in Atina halkıyla yaşadıkları, esasen teolojik politik sorundan kaynaklanır ve filozofun şehrin yasalarıyla bu yasaların temelindeki kanaatlere eleştirisinin sonuçlarını yansıtır. Bu gerilimi tarihsel süreçte "felsefe ve hukuk", "Yahudi ve Alman", "akıl ve vahiy" gibi değişik formlarda gözlemleyebiliriz. Kanaatimizce bugün "birlikte yaşama, ötekilik ve hoşgörü" gibi temel sorunları da esasen zemininde rasyonel bilgi ve kanaatlerin çatıştığı kamusal mekânlar bağlamında tecrübe etmekteyiz. Benzer gerilimler, akademiyle kitleler, düşünceyle toplum arasında devam edegelmektedir.

Bu gerilimin taraflarından biri olan ilahi yasa fenomeni, hem teorik hem de pratik boyutuyla bütüncül bir karaktere sahiptir. Özellikle İslam ve Yahudi şeriatı, bağlılarından hayatın tüm boyutlarını kuşatacak düzeyde kapsamlı ve keskin taleplerde bulunur. Örneğin bir kimse İslami bağlamda siyaset ve hukuktan söz edecekse muhakkak teolojiden bahis açmalıdır. Burada altını çizmemiz gereken ve ileride klasik felsefe bağlamında tekrar söz edeceğimiz husus, dini yasanın teori-pratik ayrımını aşan ve hayatı bütün boyutlarıyla kapsayan bir bütünsellik vurgusudur.

Strauss'a göre İslam ve Yahudiliğin aksine Hıristiyanlık, muhataplarının hayatını bütünüyle kuşatan bir yasalar bütünü vaz etmez. Çünkü Hıristiyan öğretinin merkezinde şeriatın çok akide ve kutsal doktrin yani teoloji baskın durumdadır. "Kabaca söyleyecek olursak, hukuk ya da yasa merkezli bir çalışma, İslam ve Yahudilik için ne anlama geliyorsa, teoloji de Hıristiyanlık için o anlama gelmektedir." (s. 14) Bu durum, Hıristiyan kelamının skolastisizmin hâkim olduğu sonraki dönemlerinde (örneğin Thomas Aquinas düşüncesinde) daha da belirginleşen teori-pratik ayrımına istinaden temellendirilen bir yaklaşımdır. Sözünü ettiğimiz gerilimin çözülmesi için zahiren başarılı bir sentez girişimi olarak yorumlanabilecek skolastik çözüm, aslında felsefenin teolojiye boyun eğdirilmesi anlamına gelmektedir. (s. 41, 58) Böylece skolastik paradigma, "sentez" görünümü altında felsefeyi araçsallaştırarak tahakkümü altına almıştır.

İslam ve Yahudi düşüncesinde ise felsefenin ayrıcalıklı ve özerk bir konuma sahip olduğunu, bunun da filozofların Platoncu bazı teşebbüsleriyle gerçekleştiğini belirtmeliyiz. Filozoflar hem teorik, hem de pratik bilgiyi kuşatan külli bir felsefi projenin peşindedir. Strauss, bu bağlamda Fârâbî'nin amacının Sokratik felsefeyi yeniden canlandırmak olduğunu söyler. Fârâbî'de gördüğümüz harmoni ve Yeni Platoncu metafiziksel çerçeve, Strauss'un yorumuyla, esasen Sokratik felsefeye hayatiyet sağlamak için –tabiri caizse bir tür paravan olarak- oluşturulmuştur. (s. 44) Hâlihazırda Sokrates'in ve Platonculuğun tekrar keşfedilmesi gereken ayırıcı vasfı, siyasi ve toplumsal bir proje kurgulamasıdır. Zira Sokrates'te cisimleşen filozof ideali, hem tekil muhataplara, hem de genel olarak Atina halkına (*demos*) hitap etmektedir. Ahlak ve bilgi gibi felsefe tarihinin asli meselelerinin yanı sıra en iyi rejim sorusu gibi siyasi sorular da filozofun gündemindedir. Tekrar altını çizelim: Bu yaklaşımın ardında Platonik felsefe tasavvurunda teori ile pratiğin birbirinden tam olarak ayrılabilmesi, daha doğrusu bu ayrımın flu olması yatar. Bu bağlamda siyasi felsefe, genel felsefi projenin bir parçası olmaktan çok bizatihi bu projenin kendisine tekabül etmektedir. Bir "hayat tarzı olarak felsefe" ile tüm hayatı kuşatma iddiasını taşıyan ilahi yasanın aynı düzlemde karşı karşıya geldiklerinde mezkur teolojik politik soruna yol açtıklarını tekrar hatırlatalım.

Görebildiğimiz kadarıyla, Parens'in kitabında başardığı şeylerden biri, metafizik esaslı Yeni Platoncu yorumları ve dayandığı kabulleri, Strauss'u izleyerek sarahatle tasvir etmesidir. Bu yorumlarda Fârâbî'nin yeni Platonculuğun merkezi iddialarını benimsediği tezi, en yaygın yanlış yorumlardan biri olarak takdim edilir. Yeni Platonculuğun merkezi iddialarından olan teorinin pratiği belirlediği ve mikro kozmosun makro kozmosla uyumu iddiaları, metafiziksel olanın ayrıcalık ve üstünlüğünü ima eder. Teorik bilgi, hiyerarşik olarak pratik bilgiyi belirleyecek üstün bir konuma yerleştirilmekte, metafiziğin "ilk felsefe" ve felsefenin en üstün formu

olduğu kabul edilmektedir. Örneğin Aquinas'ın "*Summa Theologiae*'sı teorik bilimin üstte, pratik bilginin ise altta olduğu bir alt-üst ilişkisi kurar." (s. 77) Strauss, bu yorumlarda Hıristiyan skolastisizminin sentezci yaklaşımının (teori-pratik, akıl-vahiy, din-felsefe) hâkim olduğunu düşünmektedir. Aquinas ve Spinoza'da en açık örneklerini gördüğümüz bu skolastik paradigma, Walzer, Rosenthal ve Wolfson gibi felsefe tarihçilerinin de perspektifini biçimlendirmektedir.

Strauss'un yaklaşımı ise klasik felsefenin bu yerleşik yorumlarına karşı güçlü bir itirazı temsil eder. Düşünüre göre, Platon'un ve -Fârâbî ve İbn Meymûn gibi temsilcileriyle- Platonculuğun siyasi karakterli felsefi projeleri, felsefe tarihinde yanlış bir biçimde metafizik merkezli olarak yorumlanmaktadır. Ana akım yorumların Yeni Platoncu Fârâbî imajına itiraz eden Strauss, Fârâbî'nin Yeni Platoncu kuramı kendi projesini gizleyen bir yüzey olarak istihdam ettiğini belirtir. Fârâbî'nin siyaset felsefesine yoğun ilgisi, genel mutluluğun temini için ilahi yasanın değil siyasi felsefenin gerekliliğine işaret eder. Bir başka deyişle, toplumsal hayatı tanzim etmek isteyen biri dini hukuktan ziyade siyasi bilime/felsefeye dayanmalıdır. Yine Fârâbî'de gördüğümüz filozof-kral-peygamber sentezi, Fârâbî düşüncesinin siyasi karakterinin gücünü gösterir niteliktedir. Strauss'a göre filozoflar, teolojik ve metafiziksel bir odak yerine siyasi bir perspektif temelinde okunursa, kendi bütünlükleri içinde kavranabilir. Zira hususen Fârâbî ve İbn Meymûn'da "siyasi olan, teolojik içerikten bağımsız olarak okunamaz." (s. 20)

Fârâbî'nin eserlerinde bu düşüncelere imkân veren ve çelişki olarak yorumlanabilecek bazı farklı ifadelerin olduğu aşikârdır. Ayrıca Fârâbî ve İbn Meymûn'da gördüğümüz bazı unsurlar, Yeni Platonculuğun kozmosun kusursuz işleyişi iddiasıyla çelişmektedir. Örneğin filozofun toplum içindeki rolünü temsilen kullanılan "yılan" ve "ayrık otu" imgeleri, düzen içinde düzensizliğin temsilleridir. Bu imgeler, kozmik işleyişte bir arızaya karşılık gelirken diğer yandan filozofun toplum içindeki ayrık pozisyonunu anlatmaktadır. (s. 22, 47) Buradaki esas sorun, bir yandan ayrık otu olarak toplumun periferisine konumlandırılan filozofun diğer yandan toplumun ve hukuki düzenin kılavuzu imajıyla takdim edilmesidir. O halde Fârâbî'nin gerçek filozofuna ulaşmak için şehrin perspektifinde ayrık otuyla sembolize edilen çarpık filozof imajının ötesine geçmek gerekir.

Bir müellifin "Postmodern Platonlar"dan biri saydığı⁴ Strauss, klasik siyaset felsefesinin farklı ve özgün bir yaklaşımla okunmasına yol açan yaklaşımın kurucusudur. "Ezoterik (batını) yaklaşım" olarak bilinen bu yaklaşım, klasik filozofların eserlerinin tek boyutlu ve yüzeysel değil katmanlara dayalı bir

⁴ Catherine H. Zuckert, *Postmodern Platos: Nietzsche, Heidegger, Gadamer, Strauss, Derrida* (Chicago: University of Chicago Press, 1996).

okumasını önerir. Buna göre klasik bir eserin, yüzeyde ve derinlikte farklılaşan anlamları, satırlar arası okuma metoduyla ifşa edilebilir. Ancak tabakaları kazıyarak derinlerdeki o felsefi siyaset bilgisine erişebiliriz. Özellikle İbn Meymûn ve Fârâbî gibi üstatların yazım tarzları, bize bu metodun uygulanmasını haklılaştıracak düzeyde elverişli kanıtlar sunar.

İbn Meymûn'un meşhur eseri *Delâletü'l-Hâirîn*, Strauss'un bakışının farkını ve özgünlüğünü gözlemleyebileceğimiz değerlendirmelerinin merkezinde bulunur. Kolayca teolojik ya da felsefi bir eser olarak tavsif edilemeyecek bu eser (s. 42), iki katmanlı bir biçimde okunmalıdır. "*Delâletü'l-Hâirîn* dış yüzeyde rasyonel kelam çalışması iken içsel derinliğinde siyasi bilim ya da siyasi felsefedir." (s. 2, 25) Parens'in İbn Meymûn'un bu yöntemle yorumlanmasına ayırdığı on birinci bölüm, bir "siyasi hermenötik" örneği olarak okunabilir ("*An Introduction to the Guide*", s. 125-135).

Görebildiğimiz kadarıyla, Strauss, güçlü güçsüz birtakım kanıtlarla mezkûr yaklaşımını tahkim etmeye çalışmaktadır. Bu kısa tanıtım yazısında düşünürün işaret ettiği kanıtların betimlemesine girişmemiş olsak da, şunu ifade edebiliriz: Neredeyse hepsi ilgili filozofların metinlerinden elde edilen bu kanıtlar, en azından bize mevzubahis felsefe metinlerinin tek boyutlu olmadığını, araştırmacıların sundukları perspektifin aksine daha karmaşık ve çelişkili bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Bu bağlamda Strauss, sabırlı okuruna en azından şunu öğretir: Tarihsel bir metnin doğrudan söylediklerinin yanında dolaylı olarak söyledikleri ve hatta söylemedikleri de dikkate alınmalıdır. Gelenekselleşen mevcut okumalardan başka bir okuma, metni sınırlandırmayan siyasi hermenötiğe dayalı bir yorumlama biçimi her zaman mümkündür.

Parens, Joshua. "Leo Strauss and The Recovery of Medieval Political Philosophy". Değerlendiren: M. Nurullah Turan. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2018): 271-275.